

Mediterrán és Balkán Fórum

KELET-MEDITERRÁN ÉS BALKÁN TANULMÁNYOK KÖZPONTJA

II. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

Köszöntő

2008. április 22.

KEDVES OLVASÓ!

A PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja (KMBTK) által útjára indított Mediterrán és Balkán Fórum a Balkán, a Kelet-Mediterráneum és a Közel-Kelet térségét érintő kutatások eredményeit közli. Az elektronikus formával célunk az, hogy a témában érdekelteket és érdeklődőket gyorsabban tájékoztassuk a friss háttérelmzésekkel.

A Mediterráneum és Balkán rovatokban tudományos elemzések közlésére vállalkozunk, a Mozaik címszó alatt ismeretterjesztő, kulturális jellegű írásoknak adunk helyet.

A Mediterrán és Balkán Fórum lehetőséget biztosít minden tudományos igényességgel elkészített, a térséget érintő munka közlésére. A tanulmányok magyar, ill. angol nyelvűek lehetnek, terjedelmük a 20 000 karaktert (képekkel, térképekkel, ábrákkal) nem haladhatja meg. A szakmai folyóirat csak a szerkesztőbizottság által lektorált írásokat jelenteti meg.

Feliratkozás a Mediterrán és Balkán Fórumra

Amennyiben Ön szeretne feliratkozni hírlevelünkre a vatoma@gamma.ttk.pte.hu e-mail címen megadhatja annak a postafióknak a címét, ahová a hírlevelet kapni szeretné

Tartalom:

Köszöntő.....	1
A magyarság Mediterráneum képe.....	2
A demográfiai helyzet alakulása Tuzla kantonban az 1992-1995-ös boszniai háború után.....	10
Az ókori szélrózsa.....	18
Hírek.....	26
Konferenciák.....	27
Könyvismertető	28

Főszerkesztő:

Dr. M. Császár Zsuzsa

Főszerkesztő-helyettes:

Kitanics Máté

Szerkesztőség:

7624 Pécs

Ifjúság útja 6.

Telefon: 72/501-531

Fax: 72/501-531

Web: <http://balkancenter.ttk.pte.hu/>

ISSN 1788-8026

Szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Pap Norbert (elnök)

Dr. Hajdú Zoltán

Dr. N. Rózsa Erzsébet

Dr. Hóvári János

Dr. Gáblí Cecília

Reményi Péter

Lapszerkesztő:

Vati Tamás

Felelős kiadó:

Dr. Pap Norbert

A magyarság Mediterránum képe (a Dél-Európa percepció)¹

Pap Norbert²

A magyarság Dél-Európával kapcsolatos képét számos tényező befolyásolja, így az oktatás, a mediterrán térségbe irányuló tömegturizmus, vagy éppen a hatalmas fejlődésen átment elektronikus média. Az iskolai földrajzoktatásunk Dél-Európa képe meglehetősen egyoldalú. A térség kutatásában mutatkozó hiányosságok, elmaradások miatt meglehetősen sematikus és távoli az a kép, amit az iskolai földrajztankönyvek közvetítenek. Az iparosított korszakból megmaradt szemléletben íródott tananyag a térség mezőgazdaságának és iparának, a szolgáltató szektor sajátosságainak érzékeltetésével próbálja bemutatni, sok közhelyszerű elemmel a térség ún. „mediterrán” és „balkáni” államait.

Napjaink magyar *mental map*-es földrajzi vizsgálatai ugyan különböző célok mentén fogalmazódtak meg, de foglalkoznak a térséggel is. Ilyen módon visszacsatoláshoz juthatunk arról, hogy mi az, amit a magyar társadalom tud a térségről, illetve milyen képzeteket kapcsolnak hozzá, esetleg egyes részeihez. Az egyetemisták Európa-képét vizsgáló szegedi szerzőpáros (BAJMÓCZY P. - CSÍKOS J. 1997) és a magyarok olaszországi turisztikai választásait kutató Michalkó Gábor (MICHALKÓ G. 1998) egyaránt érinti a magyarság Dél-Európa-képét. A legfrissebb, és nagy mintán (*1200 kiküldött, közel 1000 feldolgozott kérdőív a 14-16 éves korosztályokban*) végzett, reprezentatív felmérést folytató Lakotár Katalin dolgozata mértékadó módon ad képet a kérdésről (LAKOTÁR K. 2007).

A célcsoport által leginkább ismert, látogatott európai országok listavezető csoportjában Olaszország, Görögország, Horvátország és Szerbia is megjelent az eredményekben. A tömegessé váló nemzetközi turizmus hatását mutatja, hogy a dél-európai országok a legvonzóbb utazási célponttá váltak Magyarországon. A kérdésre, miszerint hová utazna kirándulási, üdülési céllal, a tízes listán sorrendben a következőket jelölték meg: (1.) Olaszország, (3.) Spanyolország, (5.) Görögország, (7.) Horvátország, (8.) Portugália, tehát a tíz legnépszerűbb kirándulási célpontból öt dél-európai.

A hosszabb tartózkodási céllal (dolgozni, tanulni) megjelölni kért országok tízes listáján (3.) Olaszország, (5.) Spanyolország, (7.) Görögország, (10.) Horvátország jelent meg. Tehát még mindig négy dél-európai állam a fentebbi sorból (ha helyezéseikben visszacsúszást tapasztalunk is) (1.) Nagy-Britanniával, (2.) Franciaországgal, (4.) Németországgal, (6.) Ausztriával, (8.) Hollandiával, vagy éppen (9.) Svédországgal szemben. A négy dél-európai ország abból a szempontból is egy csoportot képezett, hogy az indoklásnál a „turisztikai” jellegű érvek erősek voltak. Érdekesek ebben a vizsgálatban az elutasított (a semmiképpen nem választott) országok, hiszen ebben a körben is megjelentek a térséget reprezentáló államok, egyértelműen „balkáni” képpel öszekapcsolva (Szerbia, Albánia és Bulgária). Az indoklás szerint ezek elmaradtak,

¹ Készült az OTKA - T49291 számú kutatás keretében.

² PhD, tanszékvezető egyetemi docens, PTE TTK Politikai Földrajzi és Területfejlesztési Tanszék.

alacsonyabb életszínvonalú térségek, melyeket hosszabb tartózkodásra semmiképpen nem választanának a célcsoport tagjai.

A vizsgálatok (LAKOTÁR K. 2007, CSÁSZÁR ZS. 2006, SEBEN G. 2006, MICHALKÓ G. 1998) arra mutatnak, hogy a területről, mint egészről nem alakult ki képe a magyar társadalomnak. A térségben kialakított „mediterrán” és „balkáni” csoportok között nagyon nagy távolságot lát a magyar társadalom, a képet a szélsőségek uralják. Annak ellenére is, hogy az elmúlt másfél évtized gazdasági, biztonságpolitikai és politikai térszerveződése a Kelet-Nyugat szembenállást a térségben megszüntették, illetve a politikai törésvonalak a korábbiakhoz képest más módon és új szereplőkkel formálódtak újjá. A kutatásnak, az ismeretterjesztésnek, az oktatásnak és a tájékoztatásnak hitelesebb képet kellene közvetítenie Dél-Európa valós viszonyairól és a magyar kapcsolatok jellegéről.

1. Kulturális kapcsolatok napjainkban

Az 2. táblázat alapján a dél-európai államok három csoportját különíthetjük el a kapcsolatok intenzitásának figyelembevételével. Az első csoportba azon államok kerültek, amelyekkel az intézményi kapcsolat, illetve jelenlét gyakorlatilag nemleges. Ide tartozik Andorra, San Marino és Málta. A két szárazföldi mikroállam esetében részben a távolság, részben a csekély érdekközösség magyarázza azt, hogy az intézményes kapcsolatok nem fejlődtek képviseltek létesítéséig. Azonban a szintén EU-tagország, ráadásul nagy stratégiai és geopolitikai jelentőségű Málta esetén nehezen értelmezhető a helyi képviseltek hiánya (csak egy tiszteletbeli konzul működik a szigeteken).

Az intenzív és szoros, sokoldalú kapcsolatok elsősorban az olasz, spanyol, horvát és török állammal állnak fenn. Ezen belül Olaszországgal, Spanyolországgal közös NATO-és EU-tagság köt össze bennünket. A másodsorban szintén ide sorolható bolgárok is NATO- és EU- tagok, a törökök NATO-szövetségeseink. A horvátok és a szerbek a szomszédsági kapcsolat, valamint a magyar kisebbségek jelenléte mellett új gazdasági potenciált is jelentenek, mivel a balkáni régió nem EU- államaival együtt Horvátország már tagja, Szerbia pedig hónapokon belül tagjává válik a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodásnak (CEFTA). A megállapodás a magyar cégek számára lehetőséget nyújt mindkét országon keresztül egy egységes szabadkereskedelmi régióba történő belépésre, emellett további piaci expanziót jelenthet az a tény, hogy Szerbia, mint a Szerbia-Montenegró Államközösség jogutódja, megújíthatja szabadkereskedelmi megállapodását Oroszországgal. A csoport majd egészét jellemzi a jelentős gazdasági potenciál, és ez felveti a gazdasági érdekérvényesítés igényét is.

A harmadik csoportba tartozó ciprusi, szlovén, boszniai, albán, crnogorac, macedón és az egyházi állammal egyenként nagyon változó tartalmú és jellegű kapcsolat alakult ki, amelyek annyiban közösek, hogy a formális diplomáciai kapcsolat fenntartását az együttműködés biztosítására a felek igénylik.

	Sp	Prt	It	M	C	Sl	Cr ³	Srb	Bh	Skip	B	Gr	Cg	Mc	V	A	T	SM
nagykövetség	X	X	X	-	X	X	X	x	x	x	x	x	x	x	x	-	X	-
főkonzulátus	X	-	X	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-
tiszteletbeli konzulátus	5	1	11	1	1	-	2	-	-	-	1	5	-	-	-	-	4	-
gazdasági intézmény*	X	-	X	-	-	-	X	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-
kulturális intézmény**	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-

Szerkesztette: Pap Norbert

1. táblázat: A magyar kulturális és gazdasági jelenlét intézményrendszere Dél-Európában (2007)

(Forrás: a MK Külügyminisztériuma, a Balassi Intézet és az ITDH hivatalos weboldalai alapján 2007)

* A gazdasági intézményrendszer a Külgazdasági Irodákat jelenti.

** a magyar kulturális intézetek száma a világban 18

Sp: Spanyolország, Prt: Portugália, It: Olaszország, M: Málta, C: Ciprus, Sl: Szlovénia, Cr: Horvátország, Srb: Szerbia, Bh: Bosznia-Hercegovina, Skip: Albánia, B: Bulgária, Gr: Görögország, Cg: Montenegró, Mc: Macedónia, V: Vatikán, A: Andorra, SM: San Marino, T: Törökország

	Sp	Prt	It	M	C	Sl	Cr	Srb	Bh	Skip	B	Gr	Cg	Mc	V	A	SM	T
nagykövetség	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	X
főkonzulátus	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tiszteletbeli konzulátus	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Gazdasági intézmény	X	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	X
Kulturális intézmény	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-

Szerkesztette: Pap Norbert

2. táblázat: A dél-európai kulturális és gazdasági jelenlét intézményrendszere Magyarországon (2007)

(Forrás: a MK Külügyminisztériuma hivatalos honlapja alapján 2007)

Sp: Spanyolország, Prt: Portugália, It: Olaszország, M: Málta, C: Ciprus, Sl: Szlovénia, Cr: Horvátország, Srb: Szerbia, Bh: Bosznia-Hercegovina, Skip: Albánia, B: Bulgária, Gr: Görögország, Cg: Montenegró, Mc: Macedónia, V: Vatikán, A: Andorra, SM: San Marino, T: Törökország

3 Az Eszéki Főkonzulátus jelenleg szünetelteti működését (P.N.).

A vizsgált dél-európai államok magyarországi intézményi jelenléte bizonyos párhuzamot mutat a magyar intézményrendszerrel. Olaszország, Spanyolország, Bulgária, Törökország és Horvátország azon államok, amelyek jelentősebb intézményrendszert alakítottak ki. Súlyosabb aszimmetriát Spanyolország esetében állapítottunk meg. A kapcsolati intenzitás másik végpontján Málta, Andorra és San Marino áll. A többi ország esetében a kölcsönösség, és a másik fél hasonló jellegű értékelése érzékelhető.

2. Kulturális és civil kapcsolatok

A rendkívül népszerű és kiválónak tekintett Google internetes keresőprogrammal, tájékozódó céllal – óvakodva attól, hogy túlzott következtetéseket vonjunk le az eredményekből – megvizsgáltuk, hogy milyen *különbségeket* lehet tapasztalni az egyes államokra vonatkozó magyar figyelmet illetően. Az internetes jelenlét tekintetében rendkívül vegyes, tulajdonképpen csak nagyon korlátozottan összehasonlítható tartalmakkal számolhatunk. Éppen ezért a három vizsgált kategóriában csak a sorrendiség az említésszámban az, amit figyelembe vehettünk.

Az eredményeket az alábbi táblázat tartalmazza. Az élbolyba azon államok kerültek, amelyekkel a kapcsolat (főként turisztikai tekintetben) relatíve intenzív. Olaszország minden tekintetben fölényesen vezet. Spanyolország, Horvátország, Görögország, Törökország, Ciprus és Bulgária főként turisztikai kínálatuk és ismertségük miatt vannak magasan reprezentálva. A sor végén azok a távolabbi elhelyezkedésű kis államok állnak, amelyekkel a magyarság kapcsolatai sem a múltban nem voltak jelentősek, sem napjainkban nem alakult ki társadalmi méretű kapcsolat.

	It	Cr	Sp	Gr	Sl	T	B	Prt	C	Cg	Srb	M	Bh	V	Skip	SM	A	Mc
az állam neve	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
a főváros neve	1	12	2	3	7	9	6	5	11	13	4	16	8	-	10	-	15	14
az államalkotó nép nevéből képzett melléknév	1	5	2	4	9	3	6	8	13	15	7	11	10	-	12	17	16	14
összesített rangsor index	1	6,3	2,3	3,6	7	6	6,3	7	11	12,6	7,3	13	10,3	14	12,3	16,5	16	15,3

Szerkesztette: Pap Norbert

3. táblázat: A dél-európai internetes tartalmak jelenléte ún. magyar honlapokon - sorrend (összefoglaló táblázat)

(Forrás: www.google.hu keresőprogrammal gyűjtve, 2007)

Sp: Spanyolország, Prt: Portugália, It: Olaszország, M: Málta, C: Ciprus, Sl: Szlovénia, Cr: Horvátország, Srb: Szerbia, BiH: Bosznia-Hercegovina, Skip: Albánia, B: Bulgária, Gr: Görögország, Cg: Montenegró, Mac: Macedónia, V: Vatikán, A: Andorra, SM: San Marino, T: Törökország

Magyar régió	Magyar Megyei Jogú Városok és a főváros (a testvérvárosok számával)	A vizsgált országcsoportozáshoz tartozó testvérvárosok
Dél-Alföld T:18.339 km^2 N:1,372 M fő	Békéscsaba (9) Hódmezővásárhely (9) Kecskemét (12) Szeged (19)	Nagybecskerek (Srb) Zenta (Srb) Rodostó (It) Parma (It), Pula (Cr), Szabadka (Srb)
Dél-Dunántúl T: 14.169 km^2 L:0,977 M fő	Pécs (12) Kaposvár (10) Szekszárd (8)	Terracina (It), Eszék (Cr), Szliven (B), Kütahya (T) Schio (It) Ravenna (It), Óbecse (Srb)
Észak-Alföld T:17.729 km^2 L:1,547 M fő	Debrecen (12) Szolnok (7) Nyíregyháza (8)	Cattolica (It), Sumen (B), Setubal (Prt) Forli (It) nincs
Észak-Magyarország T:13.429 km^2 L:1,271 M fő	Miskolc (7) Eger (10) Salgótarján (8)	nincs Sarzana (It), Pamukkale (T) Vigarano Mainarda (It)
Közép-Dunántúl T:11.117 km^2 L:1,1 M fő	Tatabánya,(6) Székesfehérvár (10) Dunaújváros (3) Veszprém (8)	nincs Cento (It), Blageovgrad (B), Zadar (Cr) Elbasan (Skip) nincs
Közép-Magyarország T:6919 km^2 L:2,86 M fő	Budapest (10) Érd (3)	Szarejevo (Bh), Lisszabon (Prt), Zágráb (Cr) nincs
Nyugat-Dunántúl T: 11.183 km^2 L:1,0 M fő	Győr (7) Sopron (8) Zalaegerszeg (13) Nagykanizsa (7) Szombathely (12)	nincs Bolzano (It) Gorizia (It), Dobrics (B), Lendva (Sl), Varasd (Cr), Zenica (Bh) Csáktornya (Cr), Kazanlak (B) Ferrara (It), Lecco (It), Maribor (Sl)

Szerkesztette: Pap Norbert

**4. táblázat: Önkormányzati kapcsolatok a legjelentősebb magyar városok külkapcsolati rendszere szerint
(Forrás: a városok hivatalos weboldalai alapján 2007)**

Sp: Spanyolország, Prt: Portugália, It: Olaszország, M: Málta, C: Ciprus, Sl: Szlovénia, Cr: Horvátország, Srb: Szerbia, Bh: Bosznia-Hercegovina, Skip: Albánia, B: Bulgária, Gr: Görögország, Cg: Montenegró, Mac: Macedónia, V: Vatikán, A: Andorra, SM: San Marino, T: Törökország

Szerkesztette: Pap Norbert

1. ábra:

Dél-Európa és Magyarország megyei jogú városi, testvértelepülési kapcsolatai

A legjelentősebb magyar városok külkapcsolatainak (218 szerződött kapcsolat) 17%-a kötődik a három dél-európai félszigetnek. Ezen belül is megfigyelhetünk bizonyos koncentrációt, illetve asszimetriákat. A 38 dél-európai kapcsolatból 13 olasz (34%), hat horvátországi (15%), öt bolgár (13%), négy szerbiai (11%), három török (8%), kettő-kettő pedig szlovéniai, bosnyák és portugál várossal kötött, illetve a felsoroltak mellett egyetlen albán partnerkapcsolat van.

Az arányok hozzávetőlegesen két tényezővel magyarázhatók. A horvátországi, szerbiai és szlovéniai szerződött kapcsolatok jórészt a történelmi Magyarországhoz egykor kapcsolódó városokkal kerültek kialakításra. A másik csoportba olyan települések tartoznak, amelyeket olyan népek laknak, akikkel a magyarság ún. történelmi barátságot ápol (olasz, török, bolgár). Elgondolkodtatóak a hiányok is, elsősorban Spanyolország és Görögország az, amelyekkel feltűnően nincsenek kapcsolatai a jelentősebb magyar városoknak. A görög esetben ezt részben a nyelvi és mentális távolság, a spanyol esetben pedig a francoista diktatúra hosszú időszaka után viszonylag későn megindult kapcsolatépítés rövid periódusa magyarázza.

nyelv	1980	1990	2001
német	3,50	4,36	9,874
angol	1,01	2,21	9,785
orosz	1,22	1,51	1,907
francia	n.a.	0,51	1,136
olasz	n.a.	0,15	0,601
spanyol	n.a.	0,08	0,237
latin	n.a.	0,04	0,195

Szerkesztette: Trócsányi András (2001)

5. táblázat: A közoktatásban leggyakrabban tanított nyelvek ismerete Magyarországon (%)
(Forrás: Népszámlálás 1990, 2001)

Az országcsoporton belüli fontosabb állami nyelveknek és a civilizációs képzéseknek van bázisa a magyar felsőoktatásban. Az olasz, a spanyol, a portugál, a bolgár, és a török nyelvnek tanszékei működnek az ország egyetemlein. A szomszédos államok nyelvei közül néhányat a kisebbségi oktatás, azon belül a felsőoktatás (szerb, horvát, szlovén) keretében is művelik.

A kisebbségi nyelveknek a közoktatásban is megvannak az intézményeik. Ezen túl csak az olasz és a spanyol nyelvnek van jelentős középiskolai háttere, és megmutatkozik abban is, hogy a térségből a két jelentős, nem kisebbségi bázisú nyelv az olasz és a spanyol. Ez a nyelv- és civilizációs ismeret kijelöli a társadalmi méretű kapcsolatépítés lehetséges útjait is.

Irodalom:

BAJMÓCZY P. – CSÍKOS J. 1997: Európai országok népszerűsége egyetemi hallgatók körében. – Iskolakultúra, 7. 6-7., pp. 71-77.

CSÁSZÁR ZS. 2006: A magyar oktatás Balkán képe. In: Pap N. szerk.: A Balatontól az Adriáig. Lomart Kiadó – PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, pp. 189-201.

FRIED I. 2004: Fiume. Magyarok nyomában külföldön. Budapest, Enciklopédia, 199 p.

FRISNYÁK S. 2003: Fiume jelentősége a történelmi Magyarország gazdasági életében (1779-1918). In: FRISNYÁK S. – TÓTH J. (szerk.): A Dunántúl és a Kisalföld történelmi földrajza. PTE TTK FI – BGYTF Földrajzi Tanszéke, Pécs-Nyíregyháza, pp. 379-386.

LAKOTÁR K. 2007: A 14-16 éves tanulók hazánk szomszéd országairól alkotott kognitív térképeinek tartalmi elemei. PhD értekezés (kézirat), Pécs, 145 p.

MICHALKÓ G. 1998: Mentális térképek a turizmus kutatásában. A magyar középiskolások Olaszország képe. – Tér és Társadalom, 12. 1-2. pp. 111-125.

PAP N. 2007: A Balkán „kis” politikai földrajza – Balkán Füzetek No. 5. 126 p.

PAP N. 2008: L'Ungheria ed il Mediterraneo. *Il carattere geografico dei rapporti fra l'Ungheria e gli stati dell' Europa meridionale*. Imedias Editore, Pécs, 206 p.

SEBEN G. 2006: A Balkán szociális reprezentációja. In: PAP N. szerk.: A Balatontól az Adriáig. Lomart Kiadó – PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, pp. 211-221.

TRÓCSÁNYI A. 2001: The linguistic pattern of the Hungarian population. Population Geography, Vol. 16. No. 1-2, June-December 1994, Chandigarh, India, pp. 1-10.